

Hujber Tamásné

Portfólió és egyéni fejlesztési terv használata az Arany János Tehetséggondozó Programban

Írásomban azt a dokumentációs rendszert kívánom bemutatni, amely a tanulói munka fejlesztő értékelésének, a készségek, képességek diagnosztizálásának képezi az alapját. Ennek a rendszernek a használatával könnyebben jutunk el az egyéni fejlesztési tervek szakmailag megalapozott elkészítéséhez. A portfólió alkalmazása ma a közoktatásban inkább ráérezés alapján történik, hiszen nagyon hasonlít a portfólióhoz az az ösztönös pedagógiai gyakorlat, amit az óvodákban, és időnként az általános iskolák alsó tagozatain látunk. Hogyan függ össze ezzel a gyakorlattal az egyéni fejlesztési tervek készítése? Mire van szükség ahhoz, hogy az ösztönös szintről tudatossá formáljuk pedagógiai gyakorlatunkat? Mit is jelentenek ezek a kifejezések: portfólió, egyéni fejlesztési terv? Többek között ezekre a kérdésekre szeretnék választ adni írásomban.

FOGALOMTISZTÁZÁS

Portfólió: a MAG program¹ (Bognár 2005) filozófiája szerint a portfólió a tanulói munkák olyan célirányos gyűjteménye, amely bemutatja készítőjének erőfeszítéseit, fejlődését és eredményeit egy vagy több területen. A tanulónak részt kell vennie a tartalom összeállításában; a gyűjteménynek tartalmaznia kell a dokumentumok kiválogatására szolgáló szempontrendszert, az értékelési szempontokat és a tanulók önreflexióit.²

A tanári mesterképzésben használt portfólió definíálásra Dr. Lénárd Sándor az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának oktatója a következő definíciót használta:

- hallgatói munkák rendezett válogatása,
- tanári kompetenciák változását igazoló, bizonyíték – gyűjtemény,
- a képzés különböző pontján, eltérő kontextusokban készült anyagok archiválása,
- mely minden esetben reflexióval párosul.³

Az Eszterházy Károly Főiskola honlapja így mutatja be az E-portfóliót hallgatóinak: „A hallgatói oktatási portfólió a hallgatók adott időszak alatt létrehozott dokumentumainak szelektált vagy szelektálatlan gyűjteménye. A dokumentumok többsége a tanulási folyamatához szorosan köthető, ugyanakkor tartalmazhat objektív és szubjektív elemeket egyaránt” (Csernai 2011).

1 Megelőzés – alkalmazkodás – gondoskodás című holland – magyar együttműködésben zajló projekt

2 <http://mag.ofi.hu/magtar-otletek/portfolio>

3 Elhangzott Pilisborosjenőn 2010. december 11-én tartott előadásán

Ahogy Schüttler Tamás írja, a portfólió nem lehet csak dokumentációs eljárás, hanem egy szervezési modellé lép elő, amely katalizálja a tanuló önálló tudáskonstruáló tevékenységét. Attitűdváltást eredményez, megtanítja a pedagógust egy folyamat konstruktív szemléletére, és a hozzá kapcsolódó fejlesztő értékelésre. A módszer legnagyobb értéke, hogy fejleszti a tanulók önértékelését, elősegíti reális énképük kialakulását (Schüttler 2009).

MAPPA PORTFÓLIÓ RENDSZER GYAKORLATI FELÉPÍTÉSE, MŰKÖDTETÉSE

Ez a fogalmi sokszínűség egyre teljesebb képet ad a portfóliók gyakorlati alkalmazásának szükségességéről. A hétköznapiakban, ami a pedagógiai folyamat megértését követő cselekvéssel telik, a portfóliók alkalmazását tervszerűen végezzük – jelenleg az Arany János Tehetséggondozó Programban részt vevő tanulók esetében. Mint megannyi újdonságot, ezt is az AJTP-nél próbáljuk ki, és a próbaév letelte után, értékelve a bevezetés menetét, mint bevált gyakorlatot használjuk majd a Klebelsberg Tehetségpont tehetségfejlesztő munkájába bevont tanulók esetében is. A mi gyakorlatunkhoz közel áll az a mappa portfólió rendszer, amelyről – részben – a budapesti Mérei Ferenc Általános Iskola pedagógusa, Görög Katalin (2005) is ír.⁴

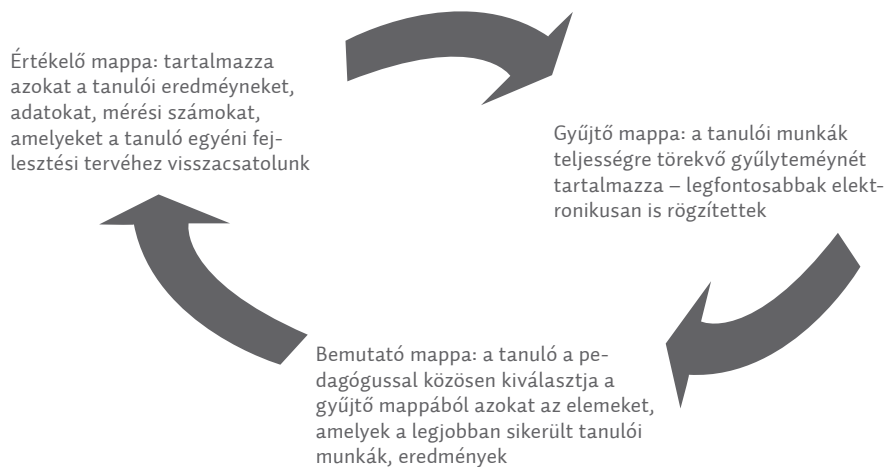
Ha van magyarázat egy feladatra, akkor könnyebb szót érteni azokkal a középiskolás tanulókkal, akiket érint a többletmunka. Mert többletenergia-ráfordításról van szó, egy jövőben megtérülő befektetésről. Olyan gyűjtőmunkáról, amihez a jövőben többször kell majd fordulni, és különböző szempontok szerint kell belőle információkat leválogatni. Minden kezdeti ellenállás megszűnik akkor, amikor ráébrednek arra, hogy ez nem az iskoláról, nem a kollégiumról szól, hanem róluk. A portfólió nyers összerendezésének középpontjában ők állnak a, és ez az egocentrikus struktúra összecseng gondolkodásmódjukkal. A különböző évfolyamokon különböző feladatok társulnak a portfóliós programhétvégéhez. A portfóliók elkészítésének ütemezését az. 1. táblázat mutatja be.

1. TÁBLÁZAT: A portfóliók ütemezése évfolyamonként			
ÉVFOLYAM	PRIORITÁSOK	MAPPA	TARTALOM
9. évfolyam őszi időszak	Általános iskolai időszak bemutató mappájának létrehozása – legfontosabb eredmények, elért célok	Bemutató mappa: Általános iskola Szabadidő – hobbi Értékelő mappa: tesztek, mérési eredmények (ami itt az egyéni fejlesztési tervhez szükséges bemeneti diagnosztikai mérési adatokat tartalmazza)	oklevelek, emléklapok, érmek, jutalomkönyvek, dicséretes, bizonyítvány, ellenőrző, tanulmányi verseny eredmények, pedagógiai jellemzés, legfontosabb események, legszebb pillanatok, alkotások, fotók, videó felvételek stb.

4 Görög Katalin (2005): Mapparendszer – portfóliók In Szilágyi Edit (szerk.)(2005): Például – pedagógusok gyakorlati példái a személyközpontú szemlélet iskolai megvalósítására, SuliNova Kht. Budapest 129-133.

1. TÁBLÁZAT: A portfóliók ütemezése évfolyamonként			
ÉVFOLYAM	PRIORITÁSOK	MAPPA	TARTALOM
folyamatosan	A teljes gyűjtőmappa anyagának összerendezése Portré, videó, interjú hangfelvétel készítése mindenkiről	Nincs mappa rendszer, csak egy gyűjtőmappa , amibe év közben folyamatosan kell elemeket elhelyezni. Ennek megértetése a tanulókkal fontos lépés.	Különböző életrerek bemutatása, központban az ÉN áll.
10. évfolyam őszi időszak	9. évfolyam anyagának összerendezése (Kollégiumi preferált terület 9. évfolyamban: úszásoktatás)	Tematikus tartalmi mappák: család/otthon gimnázium – tantárgyi almappákkal kollégium mérések médiatár (fotó, hangfelvétel és videó gyűjtemény) Bővíthető tovább a szabadidő/sport/hobbi terület	A fenti tartalmi elemeken kívül berakható(ak) pl.: esemény leírások, standardizált mérőanyagok és eredményeik, tesztek, dolgozatok, tanári visszajelzések, vállalások, önkéntes munka, programhétvégék, szereplések, szülői interjú, családlátogatás tapasztalata, önreflexiók; úszás eredményességének mérési eredménye, emléklap
folyamatosan	A 10. évfolyam anyagának folyamatos gyűjtése	Gyűjtőmappa a 10. évfolyam anyagához	Különböző életrerek bemutatása, központban az ÉN áll. A tanulóval foglalkozó pedagógusok szöveges értékelése az aktuális tanévben végzett munkáról
11. évfolyam őszi időszak	A bevált algoritmus szerint a 10. évfolyam anyagának összerendezése (Kollégiumi preferált terület a 10. évfolyamon: szakköri tevékenység)	A tematikus tartalmi mappák bővítése a 10. évfolyam anyagával	Önreflexiók elkészítése, tanári visszajelzések gyűjtések, szöveges értékelések Szülőikkel végzett megbeszélések feljegyzései Egyéni fejlesztési terv aktualizálása Szakköri munka értékelése, produktumok (fotók)
folyamatosan	Fakultáció – választáshoz, érettségi tantárgyak előzetes tervezése, pályorientáció információi	Tanulási célok mappa AJTP FELEZŐ (bemutató tabló készítése)	Minden olyan tartalmi elem szükséges, ami segíti a tanuló fakultáció választását, jövőképet, célkitűzést, a hátralévő feladatok ütemezését, pályorientációt. Kiállítás rendezése: az 5 év első felének eredményeiből, legszebb pillanataiból 50x70cm-es tabló elkészítésével
12. évfolyam őszi időszak	A bevált algoritmus szerint a 11. évfolyam anyagának összerendezése (Kollégiumi preferált terület a 11. évfolyamon: projekt-munka)	A tematikus tartalmi mappák bővítése a 11. évfolyam anyagával	Önreflexiók elkészítése, tanári visszajelzések gyűjtések, szöveges értékelések Szülőikkel végzett megbeszélések feljegyzései Egyéni fejlesztési terv aktualizálása Projekt-dolgozat

1. TÁBLÁZAT: A portfóliók ütemezése évfolyamonként			
ÉVFOLYAM	PRIORITÁSOK	MAPPA	TARTALOM
folyamatosan	Fókuszban: jövőkép célok pályaorientáció önkéntes munka	Érettségi tantárgyak folyamat mappája	A mappa megalkotása azt a célt szolgálja, hogy aktualizálja a tanulói erőforrásokat a sikeres érettségi elérése érdekében
13. évfolyam őszi időszak	A bevált algoritmus szerint a 12. évfolyam anyagának összerendezése	A tematikus tartalmi mappák bővítése a 12. évfolyam anyagával Új tartalmi mappa beiktatása: Pályaorientáció	A pályaorientáció tartalmi mappába kerül(nek) elhelyezésre: a kapcsolódó tesztek, mérőanyagok, egyéni pályaválasztási tanácsadás feljegyzései, Munkaügyi Központ pályaválasztási eredménye, adatai; önéletrajz (többféle), motivációs levél, referencia levél, videofelvétel egy állásinterjú szituációs játékról stb.
13. évfolyam tavaszi időszak	Portfólió összerendezése	Középiskolai bemutató mappa elkészítése Bemutató tabló kiállítása	Célja: a tanuló értékeinek bemutatása akár továbbtanulás, akár a munkába állás céljából

Az összefoglaló táblázat információiból látható, hogy az egyes évfolyamokon más-más prioritással készülnek/egészülnek ki a portfóliók. Ezekkel összhangban van a mappa-rendszer, amelynek hármass tagozódását az 1. ábra mutatja be (Hujber 2010).

1. ÁBRA: A mappák alarendszere

Ez a hármass felosztás, mint gyűjtő mappa, bemutató mappa és értékelő mappa végigvonul

az AJTP 5 évfolyamán. Időről időre le kell bontani, és aktuális tartalmakkal kell megtölteni.

Az egyes mappák jellemzői a következők:

Gyűjtő mappa:

- funkciója központi, innen indul ki minden tartalmi mappa összerendezése;
- ha az alap, gyűjtő mappa hiányos, akkor a belőle építkező mappák sem mutathatnak a tanulóról teljes képet;
- az információk tárházát jelenti, az elektronikus rögzítő felület által adott formátumok felhasználásával:
 - *dokumentumok*: a tanuló összefoglaló írásai, reflexiói, események, történések bemutatása; jellemzések, önéletrajz, motivációs és referencia levél
 - *Excel tábla*: ami tartalmazza évenként a tanulmányi előmenetelét – félévi, év végi, tantárgyi bontásban;
 - *képek*: a tanuló jelenlétéről, eredményességéről; a 3D-s tárgyak fotózása, egyéb dokumentumok (pl. dolgozatok, felmérők, esszék, oklevelek, emléklapok) szkennelése; hangulatok, érzések megörökítése, az 5 év folyamatos dokumentálása
 - *videofelvételek/hangfelvételek*: mindez az önismeret, önelfogadás, önértékelés támogatásaként készül a tanulókról. Ezt a csoportban visszanezzük, elemezzük a nonverbális és verbális kommunikációs sajátosságokat, a beszéd vokális csatornáit. Az évenkénti felvétel lehetőséget biztosít a tanulók külső fejlődésnek nyomon követésére, segíti az integritás megvalósulását.

Fejlődési mappa: alapvető célja a tanuló fejlődését, előrehaladását bemutatni, az adatok összehasonlító elemzését tartalmazhatja.

Folyamat mappa: bármilyen nevelési – oktatási folyamatra aktualizálható, az egyes területekhez tartozó építőelemek alkotják. Nálunk az *érettségi tantárgyak folyamat mappája* található meg, a fejlődési grafikonnal, eredményekkel, fejlesztési pontokkal, ami az egyéni fejlesztési terv részét képezi.

Középiskolai bemutató mappa: a tanuló legeredményesebb működését mutatja, *eredményekkel, részletekkel*, a középiskolai év zárásaként, készülve a felsőoktatásra, felsőfokú szakképzésre, illetve a munkába állásra. Fontos prioritásokat élvez benne a különböző készségek, kompetenciák bizonyítása, az egyének összetettségét, sokszínűségét mutatva. Ezt nemcsak elektronikus, hanem nyomtatott formátumban is elkészítik a tanulók, hiszen viszik magukkal életük következő állomására.

Bemutató tabló: időben kétszer, 2 és fél, valamint 5 év múlva AJTP FELEZŐ és Záró címmel kiállítás készítése az egyénekenként elkészült tabló 50x70cm-es keretezett formátumában. A tablók, vagy poszterek alkalmasak arra, hogy a válogatás után minden tanuló a saját arculatát egyedi formában mutassa be.

Értékelő mappa: szerepe kiemelkedő az egyéni fejlesztési tervek készítéséhez. Felépítéséhez segítséget nyújt a 2. táblázat.

2. TÁBLÁZAT: Az értékelő mappa lehetséges elemei			
MÓDSZER	ÜTEMEZÉSE	BEMENETI DOKUMENTUM	KIMENETI DOKUMENTUM
Megfigyelés	minden tanév eleje, félév, év vége	megfigyelési szempontsor (külső, viselkedés, magatartás, beilleszkedés stb.)	megfigyelés rögzítése az egyéni fejlesztési tervben, mint aktuális állapot
	családlátogatás	családlátogatás szempontsora	írásbeli feljegyzés
Kérdőív	9. év eleje – tanulói, szülői; idősebb új tanulók esetén belépéskor	év eleji információs kérdőív	csopontonként összesített, kiértékelt adattábla, diagramok
	9. és 11. évfolyam félév	PIEEM intézményi adatfelvétele	összesített és csoportonkénti adattábla, diagramok, kiértékelve
	tanévenként különböző témában, illetve összehasonlító elemzés készítéséhez	standardizált tesztek (az intézményi orthotékában összegyűjtve, a Pedagógiai Programban rögzítettek alapján ⁵)	adattáblák diagramok csopontonkénti összesítők, elemzések
Interjú/fókuszcsoporthoz tartozó interjú	belépéskor, illetve minden tanévben legalább 1 alkalommal – tanulói, szülői	interjúterv	írásbeli feljegyzés, rögzített hanganyag
Dokumentum-elemzés	belépéskor	osztályfőnöki jellemzés	egyéni fejlesztési terv része
		tanulói munkák elemzése – rajzok, beszámolók, versek, esszék, fotók, egyéb alkotások	elemzési szempontsor alapján írásbeli feljegyzés készítése

Ez az értékelő mappa tehát pótolhatatlan az egyéni fejlesztési tervek felépítése során. A bemeneti mérések adatai nagyon fontos diagnosztikai jelentőséggel bírnak. Itt vesszük számba az Arany János Tehetséggondozó Programban található központi mérési eredményeket is. Ezek az adatok szolgáltatják annak a stratégiának az alapját, amely egy adott tanév időtartamára, a tanulókkal való tudatos szakmai kapcsolat tervezéséhez szükséges. Ez sokkal több, mint tervszerű dokumentáció, hiszen attitűdváltást is kíván a folyamatban résztvevő pedagógusok körében.

Tanulási célok mappája: ennek létjogosultságát az igazolja, hogy nehéz döntési szituációt jelent a tanulók részére a fakultációk kiválasztása, hiszen ennek már összhangban kellene lennie az érettségivel és a továbbtanulással. Ezt a tudatosságot segíti a mappa közbeiktatása, célzottan segítve prioritásokat megfogalmazni a tanulás területén .

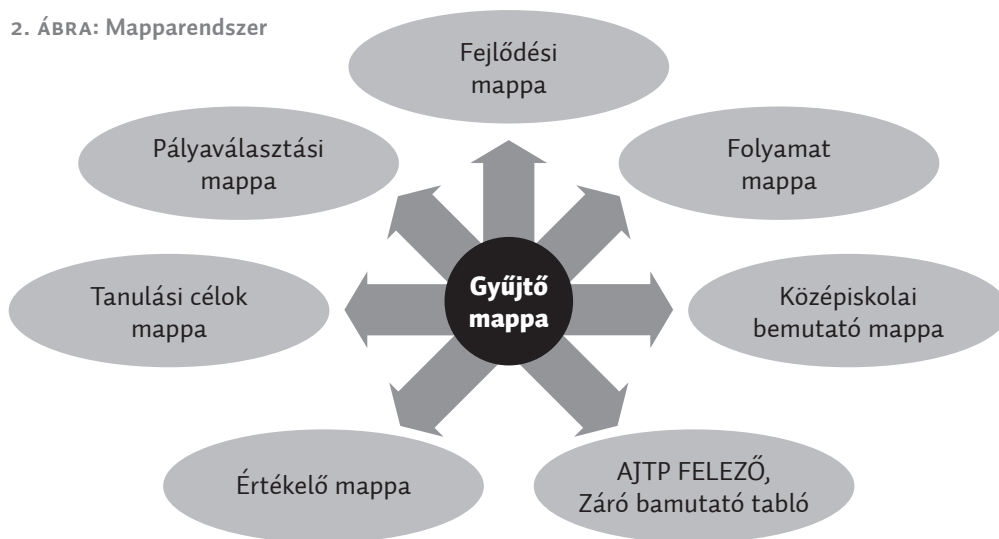
5 Az általunk használt teszteseteket az Intézményi Tehetséggondozó Programban rögzítjük, ami a Pedagógiai Program részét képezi. Ezek a tervezett diagnosztikai eszközeink a következők:

- Renzulli – Hartman skála a kiemelkedő tanulók viselkedéssellemzőinek becslésére
- Tóth-féle Kreativitást Becslő Skála (TKBS)
- Intellektuális képességek mérése Gardner többszörös intelligenciára vonatkozó felfogása értelmében
- CMAS szorongás vizsgálat magyarországi adaptálása
- Coopersmith-féle önértékelés vizsgálat
- Paivio – Harshman IDQ (Individual Differences Questionnaire) kérdőív (képzelet és tanulás, azaz a kettős kódoláshoz)
- tanulási stílus, motiváció, szociometria, értékrend, empátia, közösség iránti beállítódás stb.)

A tesztesetek egy részének forrásául Dr. Tóth László (2004): Pszichológiai vizsgálati módszerek című könyve szolgál.

Pályaválasztás mappa: a 12–13. évfolyamokon hangsúlyt kap egy tudatos pályaorientáció. Ennek adatai, a tanuló gyűjtőmunkája, a kapcsolódó tesztek, mérőanyagok adatai itt találhatóak. A mappa elemzése során a tanuló célzott visszacsatolást kap, ami segíti a pályaorientációját. Az egyéni pályaválasztási tanácsadások feljegyzései is itt találhatóak. A mappák AJTP-ben használt rendszerét a 2. ábra mutatja be.

2. ÁBRA: Mapparendszer

A portfólió rendszerének helyi sajátosságokkal való működtetése képet ad arról, hogy milyen adatok állnak rendelkezésünkre az AJTP tanulóinak fejlesztéséhez, célzottan az egyéni fejlesztési terv összeállításához. A fejlesztési terv legfontosabb elemei/területei:

- személyes adatok;
- helyzetfelmérés, jelen státusz;
- tanulmányi előmenetel (9–13. évfolyamig félévi és év végi bontásban);
- kiemelkedő tantárgyi eredmények – intézkedések a tantárgyi tehetséggondozáshoz;
- javításra/felzárkóztatásra szoruló tantárgyi eredmények – intézkedések a felzárkóztatáshoz;
- mérések
 - helyi mérési eredmények (mért terület, eredmény, csoport átlag, országos átlag),
 - központi mérési eredmények (mért terület, eredmény, csoport átlag, országos átlag);
- továbbtanulás – pályaorientáció (választott fakultáció, tervezett érettségi tárgyak, továbbtanulás területe – szakma);
- fejlesztendő képességterület, attitűd – hogyan valósul meg a fejlesztés;
- tehetséggondozás (tehetséges területek, az egyéni tehetségfejlesztés irányába tett szakmai lépések);
- egyéb támogató programban való részvétel (pl. ösztöndíjak, mentorálás stb.);
- a tanulóval foglalkozó szakemberek megnevezése – területek.

ÖSSZEGZÉS

A portfólió és az egyéni fejlesztési terv szakmailag tehát egymásra épül. A rendszer kiépítése sok figyelmet, szakmai tudatosságot, és mindenekelőtt tanári team-munkát kíván. Nemcsak a tanulót juttatja többletfeladathoz és hozamhoz, hanem a pedagógust is. Ha egy új rendszert vezetünk be, egy új szemléletet alapozunk meg, akkor a bevezetés ütemezését körültekintően kell elvégeznünk.

A folyamat lépései (Hollósi – Szabó 2009):

1. Célok meghatározása, hozzárendelhető tartalom megnevezése
2. Folyamat ütemezése, menete
3. A feladat bevezetése
4. Anyaggyűjtés, válogatás
5. Folyamatközi ellenőrzés
6. Tanulói, tanári visszajelzés
7. Korrekció, kiegészítés

Tapasztalatunk alapján bevezetésre ajánlom a fent ismertetett rendszert az Arany János Tehesség gondozó Programot működtető intézményekben. Az intézményi sajátosságokat figyelembe véve használható mind gimnáziumi, szakképzési, valamint kollégiumi területen.

IRODALOMJEGYZÉK

- BOGNÁR MÁRIA (2005): *Félúton a MAG-program*. Új Pedagógiai Szemle, 2005. július–augusztus
- GÖRÖG KATALIN (2005): *Mapparendszer – portfóliók*. In Szilágyi Edit (szerk.) (2005): *Például – pedagógusok gyakorlati példái a személyközpontú szemlélet iskolai megvalósítására* SuliNova Kht. Budapest, 129–133.
- HUJBER TAMÁS (2010): *Intézményi Tehesség gondozó Program*. Klebelsberg Középiszkolai Kollégium Pedagógiai Programjának részeként
- CSERNAI ZOLTÁN (2011): *E–portfólió bemutatása hallgatók számára*
[HTTP://eportfolio.ektf.hu/](http://eportfolio.ektf.hu/)
- HOLLÓSI HAJNALKA ZSUZSANNA – SZABÓ ANTAL (2009): *Tanári portfólió*
[HTTP://www.nyf.hu/pkk/sites/www.nyf.hu.pkk/files/tanarkepzo_anyagok/tanari_mesterkepzes_osszef_szakm_gyak/o6_tanari_portfolio.pdf](http://www.nyf.hu/pkk/sites/www.nyf.hu.pkk/files/tanarkepzo_anyagok/tanari_mesterkepzes_osszef_szakm_gyak/o6_tanari_portfolio.pdf)
- SCHÜTTLER ZOLTÁN (2009): *Hogyan lesz a tanári dossziéból pedagógiai módszer?* – Falus Iván és Kimmel Magdolna A portfólió című könyvéről
[HTTP://www.ofi.hu/tudastar/hogyan-lesz-tanari](http://www.ofi.hu/tudastar/hogyan-lesz-tanari)